

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق بشر

عنوان:

سازوکارهای رسیدگی به شکایات مربوط به نقض حقوق اقتصادی

اجتماعی و فرهنگی

استاد راهنما:

آقای دکتر طبرلو

استاد مشاور:

آقای دکتر سادات اخوی

نگارش:

زهرا خانی

بهار 1390

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جمهوری اسلامی ایران
دانشگاه تهران

شماره _____
تاریخ _____
پوست _____

اداره کل تحصیلات تکمیلی

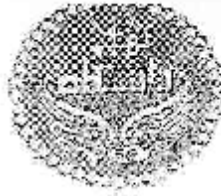
باسمه تعالی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب احمد حاجی ... متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه / رساله حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است ، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه / رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است . در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد .
کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پردیس / دانشکده / مرکز دانشگاه تهران می باشد .

نام و نام خانوادگی دانشجو: احمد حاجی
امضاء

آدرس : خیابان انقلاب اول خیابان فجر رازی - پلاک ۵ کد پستی : ۱۳۰۴۵/۵۶۸
فلاکس : ۶۸۹۷۳۸۴

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
گروه آموزشی حقوق عمومی
گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد: زهر خانی

گرایش :

حقوق بشر

با عنوان: سازو کارهای رسیدگی به شکایات مربوط به نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

را در تاریخ : ۱۳۹۰/۳/۲۱

به عدد	به حروف
۱۹	نوزده تن

با نمره نهایی :

ارزیابی نمود .

عالی

با درجه :

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد زاده بی دهم (حسب مورد)	دکتر رضا طبرلو	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر سیدعلی سادات اخوی	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۳	استاد داور (با استناد مشاور دوم)	دکتر نادر میرزاده کوهشاهی	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۴	استاد مدعو				
۵	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی	دکتر سیدباقر میرعباسی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر : این برگه پس از تکمیل هیات داوران در نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد .

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق بشر

عنوان:

**سازوکارهای رسیدگی به شکایات مربوط به نقض حقوق اقتصادی
اجتماعی و فرهنگی**

استاد راهنما:

آقای دکتر طبرلو

استاد مشاور:

آقای دکتر سادات اخوی

نگارش:

زهرا خانی

بهار 1390

تقدیم بہ

پدر و مادر عزیزم

9

ہمسر مہربانم

تقدیر و تشکر

خداوند را شاکرم که توانستم رساله حاضر را با موفقیت به اتمام برسانم. از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر طبرلو که با راهنمایی های بی دریغ خود و هم چنین از استاد گرانقدرم جناب آقای دکتر سادات اخوی که با مشاوره ی پر معنای خود اینجانب را در تدوین این پایان نامه یاری نمودند سپاسگزارم و نیز لازم می دانم از جناب آقای دکتر میرزاده که زحمت داوری پایان نامه را بر عهده داشتند تشکر نمایم و از کلیه عزیزانی که به هر نحو در انجام و تکمیل پایان نامه مرا یاری نمودند تقدیر و تشکر به عمل می آورم .

چکیده:

رساله حاضر با تأکید بر نقش مهم و مؤثر ساز و کارهای رسیدگی به شکایات مربوط به نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی سعی کرده است، علی رغم نظرات مختلف و اختلافات زیادی که در رابطه با قابل دادخواهی بودن حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی وجود دارد، اثبات کند که این حقوق قابلیت دادخواهی دارند. اگر چه ممکن است در ظاهر به علت تأکید میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر تدریجی بودن این حقوق و این که در متن میثاق به نظام شکایات اشاره ای نشده است، به نظر برسد این حقوق غیرقابل دادخواهی هستند. اما این رساله با اشاره به ساز و کارهایی که در سطح بین المللی، منطقه ای و ملی به نقض های مربوط به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی رسیدگی می کنند، نشان میدهد که این حقوق قابل دادخواهی هستند. اما امروزه به نظرمی رسد علاوه بر، ایجاد یک پروتکل اختیاری به میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که در آن نظام شکایات فردی پیش بینی شده و از طریق آن، افراد در سطح بین الملل در صورت نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دادخواهی خواهند کرد. بهترین راه حل این است که کمیته های ویژه در زمینه حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به طور مجزا در سطح ملی تشکیل گردد تا به نقضهای مربوط به این حقوق رسیدگی کنند و افراد از این طریق به آسانی از نقض های مربوط به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود با مراجعه به این کمیته های ویژه دادخواهی کنند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	چکیده
1.....	مقدمه.....
4.....	بخش اول - قابلیت دادخواهی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....
5.....	فصل اول - اهمیت مطرح شدن حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....
5.....	مبحث اول - کلیات.....
12.....	گفتار اول - دلایل مطرح شدن حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....
15.....	گفتار دوم - ماهیت و حوزه تعهدات حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....
19.....	مبحث دوم - ارتباط بین یک حق و قابلیت دادخواهی.....
	فصل دوم - دیدگاههای مختلف در مورد قابل دادخواهی بودن حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....
21.....	مبحث اول - کلیات.....
	گفتار اول - دلایل مخالفین مورد قابل دادخواهی بودن حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....
23.....	گفتار دوم - دیدگاه نمایندگان کشورهای مختلف در مورد قابلیت دادخواهی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....
25.....	بخش دوم - رسیدگی به شکایات مربوط به نقض اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح بین الملل.....
30.....	

فصل اول - کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	31
مبحث اول - میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	31
1-1-1 کلیات	31
2-1-1- مشخصات و محتوای میثاق	33
3-1-1- نظام نظارتی میثاق	35
4-1-1- نحوه اجرا و تعهدات دولتها	36
مبحث دوم - چگونگی تشکیلات و تعهدات کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	36
1-2-1 کلیات	36
2-2-1- تشکیلات کمیته	37
3-2-1- تعهدات اجرایی و آئین کار کمیته	37
مبحث سوم - پروتکل اختیاری به میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	43
1-3-1 کلیات	43
2-3-1- تاریخچه فرایند تشکیل پروتکل اختیاری به میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	44
3-3-1- بررسی محتوای پروتکل اختیاری به میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	47
الف- صلاحیت کمیته در رسیدگی به شکایات فردی	47
ب- شکایت بین دولتها	50
ج- آیین تحقیق	52

مبحث چهارم-دیدگاه‌های چالش انگیز در رابطه با پروتکل اختیاری به میثاق بین المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی 53

مبحث پنجم-مزیت‌های پروتکل اختیاری به میثاق بین المللی حقوق اقتصادی،

اجتماعی و فرهنگی.....59

فصل دوم-کمیته منع همه اشکال تبعیض علیه زنان 61

مبحث اول -کنوانسیون منع همه اشکال تبعیض علیه زنان.....61

1-1-2- کلیات.....61

2-1-2- پیشینه کمیته منع همه اشکال تبعیض علیه زنان 62

2-1-3- حقوق مقرر شده در کنوانسیون منع همه اشکال تبعیض علیه زنان...62

مبحث دوم-آیین مربوط به طرح شکایات 66

2-2-1- شرایط لازم برای قابلیت پذیرش بودن شکایات.....67

2-2-2- آیین رسیدگی به شکایات 68

الف-مرحله ابتدایی 68

ب- مرحله قابلیت پذیرش و ماهیت دعوا 68

ج- مرحله پیگیری 69

مبحث سوم-بررسی حقوقی پرونده های مطرح شده در کمیته منع همه اشکال تبعیض علیه

زنان در رابطه با نقض حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی 69

فصل سوم-کمیته حقوق کودک 71

مبحث اول-کنوانسیون حقوق کودک با تمرکز بر حقوق اقتصادی

اجتماعی کودکان 71

مبحث دوم - بررسی حقوقی پرونده‌های مربوط به حقوق اقتصادی، اجتماعی کودکان در

سطح ملی.....73

بخش سوم - رسیدگی به شکایات مربوط به نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و

فرهنگی در سطح منطقه ای و ملی 79

فصل اول - رسیدگی به شکایات مربوط به نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در

سطح منطقه ای 80

مبحث اول - نظام اروپایی حمایت از حقوق بشر 80

گفتار اول - کمیته اروپایی حقوق اجتماعی 80

1-1-1-1 کلیات 80

1-1-1-2 طرز تشکیل مکانیسم شکایات دسته جمعی 81

1-1-1-3 مقررات مربوط به طرح شکایات 82

1-1-1-4 چه کسانی می توانند طرح شکایت کنند؟ 82

1-1-1-5 شکل رایه شکایات 83

1-1-1-6 محتوای شکایت 84

1-1-1-7 آیین رسیدگی به شکایات 84

الف - مرحله ابتدایی 84

ب - مرحله قابلیت پذیرش 85

ج - مرحله ماهیت دعوا 85

1-1-1-8 محدودیتهای آیین رسیدگی به شکایات 86

- 87-1-1-1-9- بازبینی عملکرد نظام شکایات دسته جمعی تا به امروز.....
- 88-1-1-1-10- ارتباط نظام گزارش دهی و نظام شکایات دسته جمعی.....
- گفتار دوم- پرونده های مطرح شده در کمیته اروپایی حقوق اجتماعی در رابطه با نقض حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی 90
- گفتار سوم- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر 94
- 94-1-3-1-1- کلیات.....
- 94-2-3-1-1- هدف از تدوین کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و ویژگیهای مربوط به آن 95
- 95-3-3-1-1- ساختار کنوانسیون اروپایی حقوق بشر 95
- 96-4-3-1-1- حقوق ماهوی مندرج در کنوانسیون اروپایی حقوق بشر 96
- گفتار چهارم- دیوان اروپایی حقوق بشر 97
- 97-1-4-1-1- کلیات.....
- 98-2-4-1-1- پیشینه تاسیس و وضعیت کنونی دیوان 98
- 99-3-4-1-1- نحوه و شرایط انتخاب قضات و ترکیب و سازماندهی دیوان 99
- 100-4-4-1-1- صلاحیتهای دیوان..... 100
- 100-5-4-1-1- آیین مربوط به طرح دعوا در دیوان 100
- 101-6-4-1-1- معیارها و ضوابط پذیرش دادخواست 101
- 102-7-4-1-1- رویه ابلاغ و اجرای حکم و اثر رای دیوان..... 102

- گفتار پنجم - پرونده های مطرح شده در دیوان اروپایی حقوق بشر در رابطه با نقض حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی 103
- مبحث دوم - نظام آمریکایی حمایت از حقوق بشر 105
- گفتار اول - کلیات 105
- گفتار دوم - ساختار کمیسیون آمریکایی حمایت از حقوق بشر و دیوان آمریکایی حمایت از حقوق بشر 106
- 1-2-2-1 - کمیسیون آمریکایی حمایت از حقوق بشر 106
- 2-2-2-1 - دیوان آمریکایی حمایت از حقوق بشر 107
- گفتار سوم - حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی در نظام آمریکایی حمایت از حقوق بشر 108
- گفتار چهارم - نظارت و ارزیابی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی 110
- 1-4-2-1 - گزارش دادن توسط کمیسیون آمریکایی حقوق بشر 110
- 2-4-2-1 - نظام گزارش دهی بر اساس پروتکل سان سالوادور 112
- گفتار پنجم - داوری (قضاوت) درباره ی نقض های ادعا شده در مورد حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی 112
- 1-5-2-1 - حمایت شبه قضایی از حقوق اقتصادی اجتماعی 113
- 2-5-2-1 - حمایت قضایی از حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی 114
- گفتار ششم - اقدامات حمایتی 116

گفتار هفتم - پرونده های مطرح شده در دیوان آمریکایی و کمیسیون آمریکایی حمایت از حقوق بشر در رابطه با نقض حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی	118
فصل دوم - رسیدگی به شکایات موبوط به نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح ملی	122
مبحث اول - محاکم داخلی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	122
مبحث دوم - بررسی پرونده های مطرح شده در محاکم داخلی کشورهای مختلف در رابطه با نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	123
2-2-1- آرژانتین	124
2-2-2- کانادا	124
2-2-3- هندوستان	125
2-2-4- آفریقای جنوبی	127
2-2-5- ایران	128
نتیجه گیری کلی	131
منابع و مأخذ	135
چکیده انگلیسی	

عنوان رساله، ساز و کارهای رسیدگی به شکایات مربوط به نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است و اما موضوع این است که حدود یک دهه قبل، جامعه بین الملل در اعلامیه وین در رابطه با حقوق بشر تأکید نمود که «همه حقوق بشر جهانی، غیر قابل تفکیک و وابسته و مرتبط هستند.» جامعه بین الملل هم چنین به رسمیت شناخت که بایستی با همه حقوق بشر به یک شیوه مساوی و منصفانه برخورد گردد و آن جایی که حقوق بشر همراه با تعهداتی است وقتی این حقوق و تعهدات نقض می شوند، قربانیان مستحق جبران خسارت هستند و نقض کنندگان این حقوق و تعهدات بایستی پاسخگوی عملکرد خود باشند. اما این تصور در مورد حقوق و تعهدات و پاسخگو بودن نقض کنندگان، برای زمان طولانی در رابطه با حوزه ی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که شامل موضوعاتی نظیر مسکن، بهداشت، آموزش، کار، غذا و آب و... می شد، نادیده گرفته شده بود. در حالی که حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در بیشتر اسناد بنیادین حقوق بشری مقرر شده است ولی با این حال برخی بدون توجه به اصل همبستگی و جهانی بودن حقوق بشر و مخالفت با آن حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را صرفاً آرزو و از لحاظ قانونی غیر قابل اجرا دانسته اند و به عبارت دیگر می گویند آن ها غیر قابل دادرسی هستند. البته بحث در مورد این که آیا حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قابل رسیدگی در دادگاه ها و یا دیگر نهادهای قضایی یا شبه قضایی هستند یا خیر؟ از سال 1960 ادامه داشته است یعنی هنگامی که حقوق مقرر شده در اعلامیه جهانی حقوق بشر به دو میثاق جداگانه تقسیم شده بود که یکی میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و دیگری میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی است. اگر چه، همان طور که ذکر شد جامعه بین الملل تأکید کرد که همه حقوق بشر غیر قابل تفکیک هستند ولی با این حال، مفسران غالباً بین این دو دسته از حقوق تفاوت قائل شده و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را غیر قابل دادرسی می دانند. البته ممکن است این مسئله به این دلیل باشد که در میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی امکان طرح شکایت در مورد نقض مقررات این میثاق پیش بینی شده است ولی برخلاف آن در میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی امکان طرح شکایت در مورد نقض مقررات آن در متن میثاق پیش بینی نشده است. که به موجب این موضوع یک سؤالی به ذهن متبادر می شود که آیا سازو کار یا ساز و کارهایی هم برای دادرسی از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در

صورت نقض آن‌ها وجود دارد یا نه؟ در ادامه باید گفت: پدیده رسیدگی به شکایات مربوط به نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، پدیده جدیدی در حوزه رسیدگی به شکایات است و تاکنون اثر جامع و مستقلى در منابع فارسی به این موضوع نپرداخته است. در منابع انگلیسی کتاب‌های متعددی به این موضوع پرداخته است البته بازهم نه به صورت کامل بلکه برخی از اساتید از جمله Matthew C.R. Craven که در مقاله‌ها یا کتاب‌های خود به این مسئله اشاره‌هایی کرده است و یا در کتاب Judicial Protection of ESCR نوشته‌ی B.G Ramcharam و یا در کتاب مشهور Economic , Social and Cultural Rights in Action که توسط فردی به نام Mashood A. Baderin نوشته شده اشاراتی به این مسئله شده است. البته می‌توان به مقاله‌ها و کتاب‌هایی هم که توسط مرکز مربوط به حق مسکن و خلع‌ید (COHRE) در ژنو در رابطه با طرح دادخواهی از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی چاپ شده اشاره کرد. در این رساله نگارنده در صدد این است به موضوع قابلیت دادخواهی و سازوکارهای رسیدگی کننده به نقض این حقوق که کمتر در ادبیات حقوقی موجود در این زمینه به آن اشاره شده است بپردازد. قابل ذکر است که هدف از انجام این رساله اثبات این مطلب است که علیرغم اینکه در وهله نخست ممکن است با توجه به تدریجی بودن حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تصور شود که این حقوق قابل دادخواهی نیستند ولی با توجه به تدوین پیش‌نویس پروتکل اختیاری میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که در آن نظام رسیدگی به شکایات فردی در زمینه حمایت از نقض‌های حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پیش‌بینی شده است و نیز با توجه به ساز و کارهایی که در سطح جهانی و منطقه‌ای و ملی به این شکایات مربوط به نقض این حقوق رسیدگی می‌کنند این حقوق قابلیت دادخواهی داشته هر چند در میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به آن اشاره نشده است. در رساله حاضر، در صدد پاسخ دادن به این سئوالها هستیم: که آیا حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اساساً قابل دادخواهی در یک محکمه قضایی یا شبه قضایی هستند؟ و یا اینکه اگر پاسخ مثبت است چه نظام‌هایی در این زمینه در عرصه جهانی و منطقه‌ای و ملی وجود دارند؟ فرضیه اصلی این است که حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قابلیت دادخواهی در محاکم بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی را دارند. در این رساله، روش کتابخانه‌ای و تحلیل محتوا به کار گرفته می‌شود و به 2 بخش مجزا تقسیم شده است، ابتدا در بخش اول در مورد قابلیت دادخواهی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بحث می‌کنیم و این که

، این حقوق چه اهمیتی دارند و دلایل مطرح شدن آن‌ها چیست و ماهیت و حوزه‌ی تعهدات این حقوق تا کجاست و در ادامه (فصل دوم) نظرهای مختلفی که در رابطه با قابل دادخواهی بودن این حقوق وجود دارد را مطرح خواهیم نمود. سپس در بخش دوم، به ساز و کارهایی می‌پردازیم که به شکایات مربوط به نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی رسیدگی می‌کنند، اول ساز و کارهایی که در سطح بین‌الملل به این شکایات رسیدگی می‌کنند را مطرح خواهیم کرد مانند کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که براساس قطعنامه شماره ی 1985/17 شورای اقتصادی، اجتماعی تأسیس شده و وظیفه نظارت بر اجرای مقررات میثاق در دولت‌های عضو میثاق را از طریق گزارش‌هایی که دولت‌ها ارائه می‌دهند برعهده دارد و به میثاق بین‌الملل حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز اشاره می‌کنیم و این‌که پذیرش آن یک چارچوبی از مراجع جدید را برای بررسی موضوعات مربوط به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به وجود آورده و یک قانون قوی برای حمایت از این حقوق فراهم کرده است و در ادامه در مورد پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی صحبت کرده که یک مکانیسم شکایات فردی در رابطه با نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را در نظر گرفته که به نظر نوآوری جدیدی در این حوزه است. و بعد به کمیته منع تبعیض علیه زنان و پروتکل اختیاری آن و کمیته حقوق کودک به عنوان ساز و کارهای جهانی رسیدگی به نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی زنان و کودکان اشاره می‌کنیم و در قسمت دیگر ، بخش دوم، به ساز و کارهایی که در سطح منطقه‌ای به شکایات مربوط به نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی رسیدگی میکنند می‌پردازیم از جمله، در نظام اروپایی حمایت از حقوق بشر به کمیته حقوق اجتماعی اروپایی و پروتکل الحاقی که در آن نظام شکایات دسته جمعی پیش‌بینی شده و در ادامه در نظام بین‌آمریکایی حمایت از حقوق بشر به کنوانسیون بین‌آمریکایی حقوق بشر و دیوان بین‌آمریکایی حقوق بشر اشاره می‌کنیم و این‌که چگونه به شکایات ناشی از نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی رسیدگی می‌کنند و در قسمت آخر از بخش دوم، به پرونده‌های قضایی متعددی که در رابطه با نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در دادگاه‌های ملی کشورهای مختلف مطرح می‌شود اشاره خواهیم کرد. و در پایان یک نتیجه‌گیری و جمع‌بندی کلی از موضوعات را مطرح می‌کنیم.

بخش اول:

قابلیت دادخواهی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی